

DE LANGE WEG NAAR HET HOMO HUWELIJK

Stond ik aan de bakermat van het homohuwelijk?" Mies Bouwman klinkt oprecht verbaasd en opvallend helder door de telefoon. Normaal geeft de grande dame van de Nederlandse televisie geen interviews, maar voor deze ene keer wil ze een uitzondering maken, al moet ze zelf eerst nog overtuigd worden van haar rol.

Het zit zo: toen in 1977 de Amerikaanse zeer gelovige zangeres Anita Bryant in Florida actie voerde tegen elke vorm van homotolerantie, werd in Nederland een protestconcert georganiseerd onder de naam *Miami Nightmare*. Henk Krol was een van de organisatoren en belde Mies met het verzoek of ze de avond wilde presenteren. "Die enge Bryant predikte haat tegen homo's in Amerika," zegt Bouwman. "Er waren afschuwelijke verhalen van homo's die zelfmoord pleegden."

De toezegging van de populaire Bouwman zorgde ervoor dat artiesten in de rij stonden om acte de présence te geven, onder wie de Zangeres Zonder Naam, Pia

Op 1 april 2001 had Nederland de wereldprimeur toen in Amsterdam vier homostellen trouwden. Mies Bouwman, Boris Dittrich, Job Cohen en andere hoofdrolspelers vertellen. Plus: Ivo is de bruid door Ivo van Woerden

Beck en Robert Long. De avond werd een daverend succes. "Ik heb daarna een hoop post gekregen," zegt Bouwman. "In die tijd vonden sommige mensen homo's walgelijk. Ik dacht alleen maar: waar zijn we mee bezig? Gelukkig is er nu meer vrijheid."

Krol en de zijnen konden van de recepte twee advertenties betalen in grote Amerikaanse kranten, waarin ze het Nederlandse antwoord op de Bryant-campagne konden verduidelijken.

Van de overgebleven 7700 gulden werd de Stichting Gelijke Relatierechten opgericht, die zich tot doel stelde om voor homo's en lesbiennes een rechtsgeldige relatiebezegeling mogelijk te maken, vergelijkbaar met het bestaande burgerlijk huwelijk. Later ging deze stichting op in Stichting Vrienden van de Gay Krant, die actie bleef voeren voor openstelling van het huwelijk voor mensen van hetzelfde geslacht. Door uw medewerking, mevrouw Bouwman, stond u aan de bakermat van het homohuwelijk. "Het is me wat," zegt ze. "Zolang de ellende maar ophoudt."

Toen een jonge Boris Dittrich in Zuid-Afrika deel uitmaakte van de anti-apartheidbeweging, had hij contact met jurist Edwin Cameron. We schrijven 1987. "We zaten met een groep mensen bij Cameron thuis," zegt Dittrich telefonisch vanuit zijn kantoor in New York, waar hij nu directeur is van het Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Program van Human Rights Watch. "Hij zette toen een boom op over de juridische aspecten aan het mogelijk

maken van een huwelijk tussen mensen van hetzelfde geslacht. Toen besepte ik dat het heel idioot is dat we zomaar accepteerden dat er niet getrouwd mocht worden. Een huwelijk schept rechten en plichten, en je moet de keuze hebben om die wel of niet aan te gaan."

Dittrich zou in 1994 voor D66 in de Tweede Kamer komen en van de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor homo's een speerpunt maken. Maar vóór

die tijd was er in het land al flink wat lobbywerk verricht.

"Henk, heb jij de huwelijkswetgeving eigenlijk weleens gelezen?" Het was 1988 en Krol had bevriend fotograaf Jan Swinkels aan de telefoon. "Spring op de fiets, kom naar me toe!" Swinkels' partner, jurist Jan Wolter Wabeke, volgde al sinds het begin van de jaren tachtig de ontwikkelingen op relatiegebied. Om maar iets vast te kunnen leggen, sloten homoseksuelen onderling relatiecontracten en later notariële akten. "Ik baalde er heel erg van dat ik jarenlang pensioenpremie moest betalen en dat als ik zou overlijden, mijn man Jan daar dan geen cent van zou zien," zegt Wabeke. Toen hij de wet beter had bestudeerd, concludeerde Wabeke dat hoewel de tekst volledig op man en vrouw was gericht, er nergens stond dat een huwelijk alleen tussen een man en een vrouw kon worden gesloten. "Je hoefde geen brevet van geaardheid in te leveren," zegt Wabeke. Dat bood een ingang. "Het huwelijk is het enige contract met derdenwerking," zegt Wabeke. "Als het wordt gesloten, moet de hele wereld zich eraan houden. Het zou fantastisch zijn als homoseksuelen eenzelfde voordeel konden hebben als heteroseksuelen."

Swinkels en Wabeke benaderden Krol, die net als zij in Best woonde. Als hoofdredacteur van de *Gay Krant* beschikte Krol over een groot journalistiek netwerk. Bovendien kende hij nog een keur aan poli- ▶

Mies Bouwman

► tici uit de tijd dat hij als voorlichter in de Tweede Kamer werkte. Op hun terras presenteerden ze een scenario en draaiboek. Krol voelde het vuur waarmee hij tien jaar daarvoor de Stichting Gelijke Relatierechten had opgericht weer oplaaien.

Krol zou woordvoerder en actieleider zijn en Wabeke de spindoctor die op de achtergrond de juridische teksten zou schrijven en ervoor zou zorgen dat Krol op televisie en in publieke debatten de juiste antwoorden kon geven. Samen met universitair docent Kees Waaldijk en familierechtadvocaat Loes Gijbels vormden ze een denktank om het stappenplan zo snel en doelmatig mogelijk te kunnen uitvoeren.

Er werd gezocht naar een homostel met een grote wens om te trouwen en de bereidheid om daarvoor te procederen.

Boris Dittrich

Frans Stello en Gerard Kuipers uit Vlaardingingen meldten zich aan. Het plan was als volgt: als Stello en Kuipers 'ja' tegen elkaar zouden zeggen, zouden de ambtenaren van de burgerlijke stand weigeren de huwelijksaangifte te noteren, omdat twee personen van hetzelfde geslacht geen officieel huwelijk konden sluiten.

Zo'n weigering is een 'bestuursbesluit' waartegen kan worden geprocedeerd. En met dat proces, waarvan al vaststond dat de rechter de bezwaren van tafel zou vegen, zou de denktank voldoende publicitaire en juridische winst behalen om mee verder te kunnen.

'Het homohuwelijk is wat anders dan het kerkelijk huwelijk. Het is een contract tussen twee mensen. De kerk staat daar buiten.'

Er waren wel ambtenaren nodig om dit eerste huwelijk te bezegelen. De burgemeester van Best, Hans de Widt, en een net benoemde officier van justitie stonden ervoor open om het gesprek aan te gaan en wilden zelfs meewerken. Maar trouwen in Best betekende onherroepelijk dat de rechtbank van Den Bosch zich erover zou moeten buigen. Via via hoorde Krol dat het mis zou lopen. "Er was geen Boscse rechter die ons ook maar een schijntje kans gaf."

Amsterdam bood meer kansen. De burgemeester destijds, Ed. van Thijn, vroeg bedenktijd. Krol: "Hij zei tegen me: 'Wat ik ook doe, het is altijd verkeerd. Als ik meewerk, jaag ik mijn collega's tegen me in het harnas. Doe ik het niet, dan krijg ik de bevolking tegen me.'"

Besloten werd om meester Geuringen, hoofd afdeling burgerzaken, een antwoord op het trouwverzoek te laten schrijven. Het antwoord bevatte geen directe weigering, maar een verzoek om advies aan rechtbank en politiek voordat er een definitieve beslissing kon worden genomen.

De meervoudige kamer van de Amsterdamse rechtbank maakte er werk van en oordeelde in 1990 dat het billijk was dat er voor homomannen en lesbische vrouwen een regeling in het leven zou worden geroepen. Niet omdat het in de wet stond, maar omdat de tijden waren veranderd. Daar moest de politiek zich over buigen.

In de tussentijd schreven Wabeke en Krol alle 650 gemeenten van Nederland aan. "Je trouwt immers niet in de Tweede Kamer, maar op het stadhuis," zegt Krol. De brief bevatte het verzoek om naast het officiële huwelijksregister een zogenaamd trouwregister te openen voor elk homostel dat zich wilde laten registreren als echtpaar. De bedoeling was om de discussie aan te wakkeren in de gemeenteraden. "Elke vrije dag bezocht ik een

gemeente om die discussie aan te gaan." Het aantal gemeentes dat positief tegenover partnerregistratie van homoseksuelen stond, groeide gestaag. Er werden op veel plekken aparte trouwregisters geopend.

Daarnaast laaide ook de discussie over adoptie op. Boris Dittrich wees er bijvoorbeeld op dat er al zeker 20.000 kinderen

door lesbische paren werden opgevoed, die door het ontbreken van een wettelijke regeling 'tweederangs kinderen' zouden blijven.

Bij het overlijden van een van de partners werden de kinderen niet per definitie toegewezen aan de overblijvende partner. Bij getrouwde heteroseksuele stellen was dat al wel gangbaar.

Job Cohen

Dittrich streed in de Kamer samen met Anne Lize van der Stoep (VVD) en Mieke van der Burg (PvdA) voor de openstelling van het burgerlijk huwelijk. "Ik kreeg begin jaren negentig binnen de PvdA-fractie de portefeuille familierecht," zegt Van der Burg. "Toen ik me in de wet verdiepte, vond ik die op veel punten ontzettend verouderd. Maar vernieuwingen stuitten vaak op verzet van het CDA. Toen Paars-I aantrad, vond ik dat hét moment om stappen vooruit te zetten op het punt van adoptie, naamrecht en huwelijk. Hoewel er inmiddels een meerderheid was voor geregistreerd partnerschap voor homo's en hetero's, was er in mijn ogen nog steeds sprake van discriminatie zolang het huwelijk niet open was gesteld voor iedereen. Er werd steeds gezegd: ach, we nemen kleine stapjes. Maar je discrimineert of niet – daar kun je geen stapjes tussen zetten."

Van der Burg noemt de samenwerking met Boris Dittrich en Anne Lize van der Stoep essentieel. Dittrich is het met haar eens. "We hadden afgesproken dat geen van ons drieën zich het onderwerp zou toe-eigenen, zodat we samen sterker stonden."

Van der Burg heeft als enige hetero van deze politieke driespan de nodige moties op haar naam. "Dat werkte naar buiten toe goed," zegt ze. "Omdat ik zelf hetero ben, zag men dat als signaal dat hier niet iemand voor haar 'eigen belang' aan het strijden was. Dat was ook zo. Ik vocht tegen discriminatie."

In 1996 speelde het eerste echte Ka-

merdebat over de openstelling van het huwelijk. Mieke van der Burg: "Na veel voorwerk door ons drieën binnen en buiten onze fracties heeft de meerderheid van de Kamer zich toen uitgesproken voor openstelling van het burgerlijk huwelijk. Een externe commissie van deskundigen ging zich hierover buigen. Hun conclusie was dat het huwelijk wel degelijk open kon. Dat gaf een flinke zet in de goede richting, maar we waren er nog niet."

Met het aannemen van de wet die een geregistreerd partnerschap mogelijk maakte, kwam in 1997 een doorbraak. Het partnerschap was vrijwel identiek aan een huwelijk. Dittrich: "We hoopten dat Nederlanders zouden wennen aan twee mannen en twee vrouwen die samen een officiële relatie hebben."

Voor Henk Krol lag het gevoelig. "Je kreeg dezelfde rechten, maar mocht het niet hetzelfde noemen," zegt hij. "Dat is pas discriminatie."

De strijd was dus nog niet volledig gestreden. Vooral geloofsgenootschappen hadden er problemen mee. "Maar we hadden het over het burgerlijk huwelijk," zegt Dittrich. "Heel wat anders dan het kerkelijk huwelijk. Het is een contract tussen twee mensen. De kerk staat daar buiten."

Een andere onverwachte dwarsligger was homobelangenorganisatie COC, die vond dat gelijkheid juist bereikt moest worden door het geheel afschaffen van het huwelijk. Van der Burg: "Dat zou nooit lukken. Wel heeft het standpunt van het ►

GEEN HOMOHUWELIJK?

Hoewel iedereen het woord 'homohuwelijk' gebruikt voor mensen van hetzelfde geslacht die gaan trouwen, is dit technisch niet juist. Nederland is het enige land ter wereld dat juist géén apart homohuwelijk kent. Iedereen die trouwt, gaat hetzelfde burgerlijk huwelijk aan. Na Nederland zijn ook andere landen overstap gegaan. Inmiddels mogen homo's in tien andere landen ook trouwen. Daar is wel sprake van een 'homohuwelijk', omdat het hier over een aparte wet gaat die deze verbintenis mogelijk maakt. |

De eerste vier homostellen die op 1 april 2001 getrouwd werden

► COC het proces vertraagd. Het was koren op de molen van critici.

Volgens Dittrich zijn de onderhandelingen voor Paars-II in 1998 uiteindelijk cruciaal geweest. “De PvdA en VVD hadden D66 nodig. De openstelling van het huwelijk was voor ons belangrijk en voor hen geen breekpunt. Zo is het in het regeerakkoord terechtgekomen. Als er al VVD’ers en PvdA’ers tegen waren, hielden ze hun bezwaren voor zich, om het gehele akkoord niet te blokkeren.”

Job Cohen was als staatssecretaris van Justitie belast met het opstellen van de wetgeving voor de openstelling. Cohen had vroeger, tijdens een gedeelde treinreis naar Den Haag met Dittrich en Peter Rehwinkel (PvdA), verklaard tegen de openstelling te zijn. Hij had zich hardop afgevraagd waarom dat nu zo nodig moest. Dittrich en Rehwinkel hadden hem zo teleurgesteld aangekeken dat er een kwartje begon te vallen. Cohen: “Het antwoord op mijn eigen vraag was dodelijk eenvoudig: gelijkberechtiging. Je moet de

keuze hebben om het wel of niet te doen.”

Juist doordat de politieke en maatschappelijke discussie al lang geleden was gestart, loodste Cohen het voorstel relatief snel door de Kamer. “In tweeënhalf jaar was het gepiept.”

Twee aspecten vond hij moeilijk: “Hoe het met de kinderen zou worden geregeld en hoe er in het buitenland naar zou worden gekeken.” Cohen organiseerde dan ook een conferentie voor alle Europese landen, waar hij de plannen kon toelichten. Wat voor houding hij aantrof? Cohen: “*Reluctant*: daar heb je die gekke Hollanders weer.” Maar achteraf is het hem heel erg meegevallen. “Je ziet het aan het tempo waarin andere landen het homohuwelijk mogelijk maken.”

De inmiddels brede acceptatie in de samenleving gaf Cohen wind mee. “Uit een enquête bleek dat zestig tot zeventig procent voor was,” zegt Cohen. “Daarmee hadden de partijen die eigenlijk tegen waren veel minder armslag. Ik heb er nooit

een seconde aan getwijfeld dat het er zou komen. Ik weet ook nog dat het nauwelijks opzien heeft gebaard toen we het in de Kamer behandelden. De kranten openden gewoon met de dagelijkse rel en pas ergens verderop ging het over het homohuwelijk.”

Het openstellen van het huwelijk was Cohens laatste daad als staatssecretaris. “Ik zou burgemeester van Amsterdam worden. Dat maakte mijn werk nog leuker: ik kon op 1 april zélf het eerste huwelijk tussen homoseksuelen voltrekken!”

De avond van 31 maart 2001 brak aan. Om middernacht zou de tekstwijziging van artikel 30 van het Burgerlijk Wetboek worden bekrachtigd. Voortaan zou dat artikel luiden:

“Een huwelijk kan worden aangegaan door twee personen van verschillend en van hetzelfde geslacht.” Er waren vier koppels – drie mannenparen en een vrouwenstel – die tegelijk zouden worden getrouwd. De binnen- en buitenlandse media waren uitgerukt. Cohen: “Het was bomvol. Er

waren prachtige taarten en het was ongelooflijk feestelijk.”

Dittrich zat in het publiek, net als andere prominenten. De kersverse burgemeester zou spreken, en dan – precies om 0.00 uur, op de minuut dat de wetwijziging in werking zou treden – zou iedereen ‘ja’ zeggen en Cohens hamerslag de huwelijken officieel maken. “Het moest zo stipt, omdat er technisch gezien vanaf middernacht in het hele land getrouwd kon worden,” zegt Dittrich. “Na alle moeite wilden ze niet dat Tietjerkstradeel er met de eer van de eerste vandoor zou gaan.”

Maar door de zenuwen was Cohen sneller gaan praten, waardoor hij al om 23:58 uur klaar was met spreken. Om de tijd te overbruggen, begonnen mensen te klappen. “We deden allemaal ritmisch mee en keken naar de klok,” zegt Boris Dittrich. Toen die twaalf uur sloeg, zeiden zes mannen en twee vrouwen ‘ja!’. Cohen sloeg met de hamer en Nederland had een wereldprimeur. Mieke van der Burg: “En toen kwamen de traantjes.” |

Wie is de bruid?

“Wie vroeg wie?” De baliemedewerkster van de Rotterdamse deelgemeente Delfshaven kijkt ons veelbetekenend aan. Vandaag gaan we in ondertrouw en ze moet het dringend weten. Ik twijfel even. Het is nogal een verhaal. Het begint met mijn vriend Frank die 23 juli 2008 door de knieën ging in een winkelcentrum in Dar es Salaam en eindigt met mijn herhaling twee jaar later op het strand van Noordwijk, nadat we een geweldige plek hadden gevonden om een groot feest te geven. Daartussen zitten nog zo’n tweehonderd vragen over en weer, maar het goede antwoord is dus: Frank. “Dan is Frank de bruidegom en bent u de bruid,” zegt ze.

We schieten in de lach. “De bruid?” De baliemedewerkster kijkt naar haar papieren. Ze moet onze namen invullen en bovendien noteren of de ouders van de bruid en bruidegom aanwezig zullen zijn. Bruid en bruidegom, er zijn geen andere opties. “Daarom hebben we zo’n ezelsbruggetje bedacht voor homohuwelijken,” zegt ze. “Degene die de ander heeft gevraagd, is de bruidegom.”

Daar ben ik mooi klaar mee. Er zijn sinds 1 april 2001 volgens het CBS 13.640 koppels van hetzelfde geslacht getrouwd. Maar in al die tijd is het de Rotterdamse gemeente nog niet gelukt om op de formulieren het vakje ‘bruidegom’ en ‘bruid’ te vervangen met ‘bruidegom/bruid’ en daarachter het welbekende ‘doorhalen wat niet van toepassing is’. En dat in Nederland formulierenland!

De namenkwestie

“Ik blijf gewoon Van Woerden,” zeg ik beslist. Frank wil mijn naam achter de zijne. “Dan kan ik kiezen, dat lijkt me leuk.”

Mijn probleem met de naamsverandering is dat als we straks op reis gaan naar landen waar men met minder vriendelijke ogen naar homo’s kijkt, ik aan de grens liever geen verwarring heb. “Dan zeggen we toch dat we broers zijn,” zegt Frank. Dat is dan ook weer zo. Even terug de kast in, trouwing af, een verhaal verzinnen over onze stamboom, het paspoort laten stempelen, vriendelijk knikken en het land betreden. Alhoewel... Ik kies toch voor zo min mogelijk gedoe.

Ringen op maat

Welke website met trouwringen ik ook aanklik, telkens is er alleen een combinatie mogelijk van een grotere, bredere, kalere ring met een kleinere, dunnere, iets meer versierde ring. De een is voor de grove mannenhand, de ander voor de tengere vrouwenhand. Hoe moet dat nu met twee knuisten?

We besluiten onze vriend en edelsmid Mark Brants in te schakelen, die de ringen op maat en geheel naar onze wensen zal maken.

Niet naar het altaar

De ceremonie zal kort zijn. Hoe langer het duurt, hoe korter het feest. Bovendien kunnen we een hoop clichés overslaan. Zo komt er geen kerk aan te pas. En mijn vader hoeft me ook niet weg te geven, zelfs niet nu ik officieel ‘de bruid’ ben. We doen het lekker samen. En als we dan toch tegendraads doen, schieten we bij dezen ook de taart af. Voor ons geen gigantisch zalmroze gesuikerd slagroomgebak verdeeld over etages met twee plastic mannetjes op de top. Ze zijn te krijgen, echt. Brrr...

Maar wat willen we dan wel? En waarom? We willen aan iedereen vertellen dat we van elkaar houden en bij elkaar horen. We willen hardop kunnen zeggen dat we voor elkaar kiezen. En dat er genoeg eten, drinken, muziek en sfeer is om dat groots te vieren. Dat gaat vast lukken. |

